

Бібліографічний опис:

[Архівний матеріал] (2023) Відділ «Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, ф. 1, од. зб. 661, арк. 56–64. *Народна творчість та етнологія*, 1 (397), 91–100.

[Archival Sources] (2023) *The Archival Scientific Funds of Manuscripts and Audio-Recordings* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Fund 1, Unit of Issue 661, Folios 56–64. *Folk Art and Ethnology*, 1 (397), 91–100.

[АРХІВНИЙ МАТЕРІАЛ]

Анотація / Abstract

Публікація містить архівні матеріали, які репрезентують польові записи членів Етнографічної комісії Всеукраїнської академії наук, здійснені в 1920–1930-х роках на теренах східних українських земель, які з 2014 року перебувають у сфері територіальних зазіхань росії. Частина цих експедиційних студій була оприлюднена в попередніх випусках нашого часопису. Сподіваємося, що вони будуть переконливим аргументом щодо заселеності зазначених земель українською етнічною спільнотою. А відтак нинішні агресивні воєнні зазіхання на ці терени окупаційних військ росії є безпідставними і такими, що суперечать нормам міжнародного права.

The published work contains archival sources representing the field records of the members of the Ethnographic Commission of the All-Ukrainian Academy of Sciences, conducted in the 1920s – 1930s on the territory of eastern Ukrainian lands, which since 2014 are in the sphere of territorial encroachments of russia. A part of these field studies have been published in previous issues of our journal. We hope that they will be a convincing argument concerning the inhabiting of the mentioned terrains by the Ukrainian ethnic community. Therefore, the current aggressive military encroachments on these territories by the occupying forces of russia are groundless and contrary to the norms of international law.

Записала студентка I курсу
Сталінського педтехнікуму О. Кукленкова
в с. Андріївка * Селидівського району Сталінської округи
від Бровкової (50 років, біднячка)
(АНФРФ ІМФЕ, ф. 1, од. зб. 661, арк. 56–64)

Весілля

Отож, у старовину було так. Приходять до того хазяїна, що є дівчина, (хоч він й бідненький був, аби дівчина підходяща) два старости з хлібиною. Входять в хату, здоровкаються:

* Нині – с. Андріївка Великоновосілківського р-ну Донецької обл.

– Добри вечір, добрі люди! Сват – не сват, а, може, будемо сватами. Так, добрі люди, у вас, кажуть, єсть дівчина, а нас прислали побалакати за неї.

– Єсть, – відповідає батько дівчини.

– Ну, то будемо балакати. У вас дівчина, а в нас є хлопець. Чи не будемо сватами?

– А хто його знає? Побачим, хто ви такий, якого роду, звідки?, – каже батько.

– Ми то-такі-то, прийшли звідти-то, того-то.

– А де ваш хлопець? Подивимось.

Приходить хлопець, батько дивиться й каже:

– От, що я вам, добрі люди, скажу. Розпитавсі, люди наравляться. Як півсотні грошей, то й сватами будемо.

– Ні. Це трохи багато. Ну, та подивимось на дівчину, чи не багато давати?

Дівчини весь час тут не було. Її вводять в хату, старости оглядають. Бачать, дівчина подходить.

– Ви знаєте що, сваток, – кажуть вони, – вступіть трохи, уважте нам. Воно ж і на риход треба! Як не вважаєте, то ми, може, й підемо. Нате вам 30 рублів, а ми ще до дому поїдемо та побалакаєм. Може, ще нам і не дадуть?

Приїзжають старости додому.

– Ну, як там ваше діло? – питає парубків батько.

– Та так, дівчина нічого та дорого просять.

– Ви знаєте що? Як дівчина наравиться, дайте їм 25.

Знову їдуть до батьків дівчини:

– Добри вечір, свате! Ми знову к вашій милості являємося.

Батько бере хлібину, кладе на стіл. Старости сідають на лаві й починають:

– Ну що ж, сваток? Трохи багато. Назначає нам батько 25. І так, сваток, десятку вам, а 15 у оддачу.

– Ні, це мало. Ви дасте 30. Ну, та ще побалакаєм, ще передумаєм.

– Дамо й 30, тільки половину поверните назад на поміч.

– Ну, добре.

Уводять молодого, молоду. Батько питає, чи согласні. Молода мовчить.

– Ну чого ж мовчать, – батько до молодої.

– Як батько та мати, так і я, – каже молода.

– Ну ідіть в хату, ставайте в ряд, буде вас двоє, – кажуть старости й батько.

Молоді кланяються і йдуть. Старости дають гроші. Починають пити могорич. <...>

На другий день їдуть до свата сватання та оглядини справляти. <...> Гуляють, співають таких пісень:

– Що ти думала, дівко Марічко,
Як старости сиділи?
– Те я думала, те гадала,
Що не віддасть мене батенько.
А мій батенько та старесенький,
Старостам радесенький,
А моя ненька та старенька
Старостам радесенька.
Рушнички крає, старостам дає,
Світ мені зав'язує.
Зав'язали світ за молодих літ
Дівчиноньці молодій.

Рядочком, рядочком
 По-під вишневим садочком,
 Та щипайте руту-м'яту зелененьку,
 Заквітчайте та Марійку молоденьку.
 Що Марійку мати вродила,
 Місяцем обгородила,
 Зорею підперезала,
 До дружечок випровожала:
 – Іди, іди, та Марійка, із нами
 Дамо тобі та віночок з перами.
 – А я ж того віночка не зношу,
 Полюблю Іванка, як душу.

На другий день після сватання – домобини. Батьки молодої йдуть до сватів і вмовляються за подарки. Тещі – чоботи, свекрусі – сподницю, свекру – сорочку. На квітці, що пришита до шапки молодому, руб; на конях, що молодий віддає шуринові, поки сидить за столом, руб; ворітної бутилку, на скрині – бутилку.

Так гуляють аж до суботи, а в суботу ліплять шишки, коровай, в'ють гільце. Тоді й пісней співають таких:

Свашка неліпашка
 Шишок не ліпила,
 Дружок не дарила.
 Одну ізліпила
 Та й ту сама ззіла.

Пшенице-ярице, не подобонька тобі
 Цілу зіму в стозі стояти,
 Подобонька з тебе
 Нам коровай зібгати.

Що Марушчина ненька
 Та й по вулиці ходе,
 Та й по вулиці ходе,
 Сусід своїх просе:
 – Сусідоньки-голубочки,
 Приходіте до мене,
 Не до мене – до мого дитяти,
 Короваю та шишок бгати.

Іванюшка у плетенька
 Та й мед вино п'є,
 А до свого та батенька
 Соколонька шле:
 – Лети, лети, соколонько,
 Та й до батька в двір,

Та нехай слуги мого батенька
Не гуляють,
Та й нехай вони двори чистоком вимітають.
Та й нехай мене з Марушкою дожидають.

Їхав, їхав та Йванюшка
Через батьків двір,
Та вдарився кінь копитом
Об тестів поріг.
Ударився, оглянувся та й пита:
– Чи тут моя Марусечка, чи нема?
Летів горностаї через сад
Та пускав пір'ячко на весь сад.
Та збирайте, дружечки, пір'ячко,
Звийте нашій Марійці гілечко.
З того, сього, з ялини,
З червоної калини.
З коріння до верха ялина,
Червона ялина.

Ми гілечко ви́ли,
Горілочку пи́ли.
Узяли собі по віночку,
Зеленому барвіночку.
Взяли собі по новішому
Барвіночку зеленісінькому.

Молода з друзками ходить по селу, заходить до молодого, кличе на весілля:

Ой дай, боже, з неба
Ой чого нам треба:
Васильків та м'яти,
Просимо вас погуляти.
Васильків насіння,
Просимо вас на весілля.

Коли йде до свекра кликати, співають:

Нам сьогодні дивний вечір
Хорошая зряжа.
Рано, рано.
Нам сьогодні дивний вечір над усе
Всім боярам по квіточці,
А Іванкові квітки немає...
Ранесенько.
На що йому квітка, як Марійка дівка
Ранесенько.

Прибирайся, та матінко, прибирайся,
 Та до себе дружечок сподівайся,
 Застилай столи й лавки,
 Бо йдуть дружечки-панянки.
 Та застилай столи тисовії,
 Бо йдуть дружечки молодії.

Ой доки ми стоятимемо,
 Сиру землю та топтатимемо?
 Червоними чобітками,
 Золотими підківками.
 Червоними червонішими,
 Підківками золотішими.

Пусти, свате, в хату,
 Тут нас не багато:
 Шестеро та по семеро,
 Свату хату перевернемо.
 Семеро та по восьмеро
 Свату хату переносимо.

В неділю вранці йдуть до церкви. Молодий виходе з хати, стає на порозі й мати сипе йому за комір мокрого ячменю. Він стає серед двору й кланяється на всі чотири сторони. В цей час його обсипають кабачками, грошами, канфетами, оріхами й інше. Він сідає на бричку й їде до молодої. На воротях в молодої стоять парубки й беруть ворітну. Молодий в'їзжає в двір, бере молоду й їдуть кататься. Мати виводить коні з двору платочком. Виїзжають з двору тричі. Катаються: молодий і молода спереду, а дружки за ними. Співають:

Ой крикнув орел,
 Сидів на лугу́.
 Обіззався Іванко
 В своєму дому́.
 – Ой горе мені самому,
 Як би мені та Марійка
 Зо мною,
 Не скучно-б було
 Мені самому́.

Покатавшись, заїзжають до молодої в двір. Заводять молодого й молоду в хату за стіл. Діти стоять на лаві, де буде проходить молодий, і просять грошей, а дружки стають на лави й співають:

Дружечки-панянки,
 Ставайте на лавки,
 Пропускайте дорогу
 Князю молодому.

За столом співають:

Думай, думай, Мар'юшко,
Думай та гадай.
Брести тобі дві річеньки,
А третій Дунай.
Перебрела дві річеньки,
А Дунаю ні.
Забуду гуляннячко,
А роскоші ні.
Роскіш моя й у батенька,
А в свекорка ні.
Що свекорко – не батенько
Гулять не пуска.
А хоч пусте, той прикаже:
– Йди, не барись,
У сіночки за дверочки
Назад воротись.

Що в сінечках голубець гуде,
А в світлоньку голосок іде.
Тож не голуб, то Іван
З тестеньком говоре:
– Ти ж, тестеньку, ти мій батеньку,
Ти не гай мене – виряжай мене.
Тепер нічка та темненькая,
Доріженька та далекая.

Загули голубоньки, вгору летючи,
Марійчине дівування в гору несучи.
– Ой зверни, мій батеньку,
Голубоньки в сад,
Нехай вернуть дівування
До мене назад.
– Не раз, не два, дитя моє,
Я присягу мав,
Щоб я твоє дівування
Назад завертав.

Через сінечок двоє дверечок
У вешневий садочок.
Ой там Марійка овесик брала,
Голубоньки годувала.
Гудіть, голуби, куйте, зозулі,
Щебечіть ви, соловейки.

Коли в молодій немає брата, то співають:

Що в городі явірочок
 Зелененький,
 Там лежить мій братічок
 Молоденький.
 А як тому явірочку
 Прихилюся,
 Не рідному братіку
 Уклонюся.

В час співів приїзжають від молодого придани, стають коло хати. Молодого й молоду виводять з хати. Молода чіпля платок молодому на ліву руку. Цей платок вона буде запинати у свекрухи. Молодий і молода йдуть у хату, а староста бере молодого за руку й кричить: «Старости, пані старости, дозвольте молодого за стіл завести». Вони розрішають, і староста обведе молодого кругом столу три рази. Дружки співають на сваху:

Стала чисто та роззява:
 Руки розставила
 Ще й рот роздявила.

Бояри вносять з собою гільце й співають на дружок:

Старша дружка коса,
 А друга без носа,
 А третя без вуха
 Та й та пісню слуха.

Дружки відповідають:

Старший боярин патлатий,
 До стіни прип'ятий,
 Гвіздочком прибитий,
 Щоб не був сердитий.
 Шапочка пришита
 Рученька пририта.

Бояри дружкам:

На камені кружка стояла,
 А в ту кружку дружка плювала.

Дружки боярам:

Од столу до порогу
 Втоптана дорога,
 Бояри топтали,
 Помії хльобтали.
 Старший не напився,
 Головою втопився.

Молодий заведе бояринів за стіл і частує, вони приспівують:

Чарочка моя шестигранная,
 Як тебе не випити, як ти повная.

Дружки співають:

Що в городі два василечки
Один одному каже,
Що в Марійки аж два братіки,
З котрим стане – плаче.
– Не плач, сестрице, не плач на мене,
Я й не силував тебе.
Силував батько, оддавала мати,
Ні на кого й жалкувати.

Ой з-за гори, з-за крутої
Зозуля кує,
Що Марійка до батенька
На пораду йде.
– Порадь, порадь, мій батеньку,
Порадь же мене:
Як прийду я од вінчання
Чи приймеш мене?
– Одрізана скиба хліба,
Та й не притулиш.
Повінчана, дитя моє,
Повік не прийму.
З-за гори, з-за крутої
Вітер повіва,
Марійчину головоньку
Журба обняла.
Як засвіте мати свічку,
Постав на столі.
Засвітила мати свічку –
Не ясно горить,
З ким не зналась – повінчалась,
Треба вік прожить.
З ким любилась – розлучилась,
Серденько болить.

Дружки й боярини виходять з-за столу й співають прощальної:

Прощай, прощай, та Марічка,
Сестра наша.
Тепер же ми та не твої,
Ти не наша.
Прощай, прощай, та Іванко,
Ти братіку наш,
Пускай, пускай та Марічку
Гуляти до нас.

Дружко крає коровай й роздає. Співають:

Дружко́ коровай крає,
Семеро дітей має,
Та всі з кошелями,
Весь коровай забрали.

Як подарують коровай, молодьож вся виходить, застаються старі, що дарують молодого й молоду, хто чим може. Приїзжають по скриню. На скрині сидять брати, сестри молодої, вимовляють горілки за її придане. Становлять скриню на бричку. Стають бояри; їх частують молодої батько чи мати, дають по шишці. Вони виїзжають. Співають:

Ой їхали бояри та горою,
Везли корогву з собою.
А на тій коровзі малювання –
Марійчине дівування.

Як привезуть скриню, виходе свекор, частує горілкою, дають по шишці. Баби співають:

Вийди, матінко, подивися,
Що тобі бояри привезли.
Привезли скриню, привезли й перину,
Й молоду княгиню.
Тобі, мати, не журитися,
Тобі, мати, веселитися,
Тобі, мати, хліба не пекти,
Діжи не місити,
Хати не топити,
На печі сісти,
Порядок дати.

Скриню вносять в хату й становлять. Як подарують у молодої, прощається молода. Її благословляють батько, мати. Молоді стають у парі, кланяються й виїзжають до свекра. Співають:

Загрібай, мати, жар, жар,
Коли тобі дочки жаль, жаль:
Кидай, мати, дрова,
Зоставайся здорова.

На воротах в молодого палять солому. Молоді розганяють коней і вскакують в двір. Встають молоді, йдуть до порога. Свекруха їм кида за спину гроші й зерно (ячмінь або пшеницю). Після цього заходять в хату. Придани й молода вішають рушники й застилають скатерті. Молодьож виходе, застаються старі й дарують. Співають:

Сусідоньки та голубоньки,
Зійдимось та до купоньки,
Нап'ємося та й горілоньки.
Напилася та й валюся,
Додомоньку йти боюся.
Ой піду я та й до Дунаю,
З жалю утоплюся,

Бо боюся чоловіка,
Щоб не збавив мені віка.
Ой ви, щуки, та їжте руки,
А ви, сови, їжте ноги,
А личенька не займайте,
Миленькому зоставляйте.

<...>

Вечором гулянка кінчається, старі розходяться до дому, а молодь сходиться. Зносять курей, борошно, в кого що є. Записують на стінах, хто що дав молодій («Молода невістка помаже»). Беруть батька молодого, садовлять під стіл, а другі соломи наносять. Витягають батька з-під столу, кладуть в солому, а матір сажають на його. Перекачують їх на рядно й починають комкати, поки батько вискочить, а мати залишається. Її намазують сажою; вона танцює. Коли в батька на голові є волосся – чешуть гребінем. Після цього сідають вечерять і розходяться. За вечорою приказують до чарочки різних приказок (і тих, що були раніш записані).

В понеділок сходяться старі «накачувать дорогу». Кличуть гармонію, беруть молодого й молоду, щоб з ними гуляти. На батька чіпляють курей, качок, трубу і разні прицандалля. На матір надівають невістчину сподницю, кожух, підв'язують соломною, на голову чіпляють квітку, йдуть по слободі. Дорогою вони качаються, танцюють, вигукують. По дорозі заходять до знайомих, гуляють, п'ють. Вечором розходяться по домам. Батько з матіррю сідають на печі оддыхати, а молоді вбірають в хаті.

Так кінчається старе весілля. <...>